

## **כשל המרכזיות בקרב קוראים עם הפרעת קשב וריכוז: עדויות ממחקר חשיבה בקול**

ענת לביא

עבודה זו מוגשת כחלק מהדרישות לשם קבלת תואר מוסמך בבית ספר לחינוך של  
אוניברסיטת בר-אילן

רמת גן

תש"פ

## **. תקציר**

הפרעת קשב וריכוז (ADHD) היא הפרעה נוירולוגית המאופיינת על ידי דפוסי התנהגות של תת קשב, מוסחות והיפראקטיביות-אימפולסיביות (American Psychiatric Association, 2013), והינה ההפרעה השכיחה ביותר בקרב ילדים בגילאי בית הספר. נמצא קשר חזק בין הפרעת קשב וריכוז לליקויים נרחבים בתחום האקדמי בכלל, ובהבנת הנקרא בפרט. מחקרים שבחנו את אופי הקושי בהבנת הנקרא מצאו כי קוראים עם הפרעת קשב וריכוז מתקשים בזיהוי ועיבוד של רעיונות מרכזיים בטקסט (Miller et al., 2013). רעיון מרכזי נתפס ככזה כאשר הינו מקושר לרעיונות רבים בטקסט. ככל שרעיון מרכזי יותר (מקושר יותר לרעיונות אחרים), כך הסיכוי שישוחזר גדול יותר. תופעה זו נקראת *אפקט המרכזיות* (Brown & Smiley, 1977). על אף שקוראים עם הפרעת קשב וריכוז מראים את אפקט המרכזיות בשחזור הטקסט (כלומר, משחזרים יותר מידע מרכזי מאשר פריפריאלי), הם משחזרים פחות רעיונות מרכזיים לעומת קוראים ללא לקות, בעוד שהפער בזכירת הרעיונות הפריפריאליים הוא משמעותית קטן יותר או ללא הבדל כלל (Miller et al., 2013). תופעה זו מכונה בספרות כשל *המרכזיות* (Miller & Keenan, 2009).

המחקר הנוכחי בחן מהם הכשלים הקוגניטיביים העומדים בבסיס קשיי הבנת הנקרא בכלל וכשל המרכזיות בפרט בקרב מתבגרים עם הפרעת קשב וריכוז. באופן ספציפי, על ידי שימוש בפרדיגמת חשיבה בקול (Kendeou & van den Broek, 2007; Linderholm & van den Broek, 2002) ודירוג רעיונות מרכזיים תוך כדי הקריאה, בחנו האם קידוד שטחי של רעיונות מרכזיים בזיכרון לטווח ארוך ו/או קושי בזיהוי רעיונות אלו מובילים לקושי בהבנה ובשחזור שלהם בסיומה של הקריאה על ידי קוראים עם הפרעת קשב וריכוז. לשם כך, המשתתפים במחקר קראו שני טקסטים מידעיים אשר במהלכם התבקשו לומר בקול כל מה שעולה בראשם במהלך הקריאה וכן לדרג את רמת המרכזיות של הרעיונות בטקסט בסקלה בת 5 רמות. בסיום הקריאה, המשתתפים נדרשו לשחזר את הטקסטים ולענות על חמש שאלות הבנה רב ברירתיות.

תוצאות המחקר הראו כי במהלך הקריאה המשתתפים עם הפרעת קשב וריכוז הפעילו יותר תהליכי קידוד שטחיים, יצרו פחות קשרים בין רעיונות בטקסט, וכן הבחינו פחות בין יחידות תוכן מרכזיות ליחידות תוכן פריפריאליות לעומת המשתתפים בעלי התפתחות תקינה. גם בסיום

הקריאה המשתתפים עם הפרעת קשב וריכוז הראו קשיים לעומת המשתתפים בעלי התפתחות תקינה. במטלת השחזור, נמצא כי המשתתפים עם הפרעת קשב וריכוז הראו פער קטן יותר בין שחזור רעיונות מרכזיים לפריפריאליים (כשל המרכזיות). במענה על שאלות הבנה, המשתתפים עם הפרעת קשב וריכוז היו פחות מדויקים ויותר איטיים לעומת המשתתפים בעלי התפתחות תקינה. בנוסף, נמצא כי מידת הקישוריות במהלך הקריאה מנבאת באופן ייחודי ומובהק את ביצועי הנבדקים במטלת השחזור לאחר הקריאה מעבר למידת הזיהוי של מרכזיות הרעיונות בטקסט. ממצאים אלו מציעים כי הפעלת תהליכי קידוד שטחיים, ובפרט קושי ביצירת קשרים בין רעיונות בטקסט, הם הגורמים הישירים לכשל המרכזיות אצל קוראים עם הפרעת קשב וריכוז. כמו כן, המחקר מציע כי הקושי של קוראים עם הפרעת קשב לייצר קשרים בין רעיונות בטקסט במהלך הקריאה הוא זה שפגע במקביל הן ביכולת הזיהוי של הרעיונות המרכזיים (המקושרים ליותר רעיונות אחרים) והן ביכולת השחזור שלהם, ללא השפעה ישירה בין יכולת הזיהוי והשחזור של הרעיונות בטקסט. לממצאים אלו השלכה חשובה על פיתוח התערבויות הוראה ממוקדות בטקסטים מידעיים עבור קוראים עם הפרעת קשב וריכוז, המבוססות על יצירת קשרים בין רעיונות בטקסט ועידוד עיבוד עמוק יותר של הנקרא.